PRIJS 20 CENT.

DE MISDADEN VAN GOD

NAAR HET FRANSCH VAN

SEBASTIEN FAURE

3e DRUK

Uitgave „DE ROODE BIBLIOTHEEK”, A'DAM.

DE MISDADEN VAN GOD.

EEN VOORDRACHT VAN SEBASTIEN FAURE.

Wie zijn we? Van waar komen we? En uit wat ontstond de ons omringende wereld? Is de groote aaneenschakeling van feiten, waarvan de natuur ons het onophoudelijk schouwspel biedt, het gevolg van toeval of spruit alles voort uit een heerlijk plan, bedacht door een grenzeloos vernuft, dat beschikt over een almachtigen wil?

Reeds eeuwen lang stelt de menschheid zichzelf deze vraagstukken van overwegend belang.

Naarmate van het antwoord dat men er op geeft, is het menschelijk leven niet de moeite waard of van het hoogste belang.

Nog zijn de problemen niet opgelost, en misschien blijven ze immer in duisternis gehuld.

Al kon de wetenschap er niet in slagen alle aarzeling te verdrijven, toch wist zij de veronderstelling „God" te schrappen uit de gissingen die de rede kan aannemen, die hypothese welke ontstaan was in de oude tijden van onwetendheid.

De tegenwoordige toestand der wetenschap veroorlooft aan de bekrompen geesten of lichtgeloovige zielen niet meer, om hun toevlucht te nemen tot het geloof, teneinde daar de voor de oplossing van deze geduchte vragen noodige gegevens te zoeken.

Veronderstellen wij dat in een van die heerlijke nachten, wanneer het geflonker der sterren ons in opgetogenheid brengt, twee menschen wandelen, en de indrukken verhalen die door dit grootsche schouwspel in hen worden opgewekt.

Veronderstellen wij dat deze twee menschen een kind en een priester zijn.

Het kind verkeert in dien leeftijd, wanneer de door nieuwsgierigheid gekwelde geest niet ophoudt duizende vragen los te laten. Het kind onervraagt den priester omtrent het *hoe* en *waarom* van deze de ruimte vervullende oneindige pracht.

De priester antwoordt hem:

„Mijn kind, al deze werelden, die terecht uw bewondering gaande maken, zijn het werk van het hoogste wezen. Zijn oneindige wijsheid regelt haar loop, zijn almachtige wil onderhoudt de orde en verzekert de harmonie in het heelal. Ook wij zijn het werk van dezen schepper. Hij heeft de goedheid gehad ons door bemiddeling van de door hem uitverkorenen de wegen te doen kennen waarop het hem behaagt dat wij loopen. Deze wegen bewandelen is deugd; daarvan afdwalen is zonde. De deugd bereidt ons voor op een eeuwige gelukzaligheid, de zonde op een eindelooze kastijding. De god aan wien wij alles verschuldigd zijn, is schepper, openbaring en voorzienigheid!"

Maar een derde wandelaar nadert. Hij is materialist, godloochenaar, vrijdenker. Hij neemt aan het gesprek deel. Hij verklaart aan het kind dat de in de natuur heerschende orde het gevolg is van krachten waaraan alle wezens en zaken onderworpen zijn. Hij beweert dat god slechts een uitvinding is van de onwetendheid onzer voorouders; dat er geen voorzienigheid bestaat, enz.

Het gesprek dat daarna tusschen den geloovige en den ongeloovige plaats heeft, is een korte herhaling van de heftige geschillen, die de geloofskwestie sinds eeuwen deed ontstaan.

Deze samenspraak willen we hier beknopt weergeven. We zullen trachten te bewijzen: 1e. dat de veronderstelling „God" niet noodzakelijk is; 2e dat zij nutteloos is; 3e. dat zij ongerijmd is; 4e. dat zij misdadig is.

De eerste twee punten hebben meer betrekking op god als schepper, het derde op god als openbaring, het vierde op god als voorzienigheid.

DE VERONDERSTELLING „GOD" IS NIET NOODZAKELIJK.

De bewijzen voor het bestaan van w e t t e n die de verhoudingen tusschen alle dingen regelen en de zelfregeering van ieder wezen verzekeren tegelijk met de wederkeerige afhankelijkheid of solidariteit (harmonie) in het geheel — die bewijzen zijn tegenwoordig zoo

velerlei en zoo beslist, dat de geloovigsten onder de geloovigen ophielden ze te betwisten.

Maar met de buigzaamheid van redeneering die hem kenschetst, en welke het aanzijn schonk aan een bij-zonder geweten, verschuilt de godsdienstgeest zich achter de volgende redeneering:

„Er bestaan natuurwetten waaraan de in de ruimte verspreide werelden gehoorzamen; dat zij zoo. Maar wie zegt „wet", zegt tevens „wetgever". Bovendien moet de wetgever met een hoogere en oudere macht bekleed zijn dan de krachten die aan zijn wet onderworpen worden. Dus bestaat er een opperste wetgever."

Met moet bekennen, dat velen in deze bewijsvoering een beslissende overweging zagen ten gunste van de veronderstelling „God", die aldus verheven wordt tot n o o d z a k e l ij k.

Gemakkelijk is de dwaling dier lieden te verklaren. Die dwaling ontstaat uit de overeenkomst die behendige kwakzalvers trachten te scheppen tusschen de natuur-wetten die de stof beheerschen en de menschelijke wetten. Hun redeneering is aldus:

„De wetten door welke de menschelijke maatschap-pijen worden beheerscht, maakten de tusschenkomst van een wetgever noodzakelijk. Het één gaat onvermij-delijk met het ander samen. Het bestaan van wetten die de sterren en planeten regeeren, brengt dus vanzelf het bestaan mee van een wetgever, hooger en ouder dan die wetten, en dezen wetgever noemen wij „God".

Welnu, deze overeenkomst is in den grond onwaar. Er bestaat geen enkele gelijkenis tusschen de natuur-wetten en de menschelijke wetten.

E e r s t e v e r s c h i l. — De natuurwetten gaan buiten de menschheid (voor en na haar). Men weet en begrijpt dat lang voor de verschijning op onzen aardbol van de eerste menschenvormen, de wetten der mecha-nika zich lieten gelden voor onze planeet en alle in de ruimte wentelende lichamen. Evenzoo weet en begrijpt men, dat wanneer de voor den mensch vereischte be-staansvoorwaarden door een of andere oorzaak ver-

loren gingen, de sterren en ons planeetje mede hun beweging zonder de minste afwijking zouden voortzetten.

De menschelijke wetten daarentegen behooren bij de menschheid — gelijk de naam reeds aanduidt. Het zijn wetgevingen, dat is een verzameling voorschriften en verbodsbepalingen, door menschen gemaakt om op menschen toe te passen.

Tweede verschil. — De natuurwetten dragen een standvastig, onwrikbaar karakter. Dit kenschetst alle wetten die natuurkunde, scheikunde, natuurlijke historie of wiskunde betreffen.

Geheel daartegenover staan de menschelijke wetten, want gemaakt door vergankelijke menschen om op eveneens vergankelijke wezens te worden toegepast, zijn zij bij uitstek voorbijgaand, korstondig en zelfs tegenstrijdig.

Derde verschil. — De natuurwetten dulden geen enkele overtreding. Haar overtreding ware een mirakel, en het is bewezen dat mirakels niet bestaan en niet kunnen voorkomen.

De menschelijke wetten zijn steeds verkracht. Het maatschappelijk geweld: politie, rechtbank enz., bewijst, dat de inbreuken op de menschelijke wetgeving talrijk zijn.

Vierde verschil. — De natuurwetten wijzen de feiten aan zonder ze te bepalen. De zeeman raadpleegt b.v. het kompas en niet om aan diens bevelen te gehoorzamen, maar omdat dit haar aard is, veroorlooft de magneetnaald door zich naar het Noorden te richten, aan den zeeman om te zien waarheen hij zich wenden moet. De menschelijke wetten daarentegen reglementeeren de feiten, meestal zonder ze aan te wijzen of rekening met hen te houden. Zonder zich te bekommeren om de begeerten die ons bewegen, de driften die ons bezielen door de onweerstaanbare wet van aantrekking der beide seksen, reglementeert de menschelijke wetgever de seksueele verhoudingen in geoorloofde en verbodene, rangschikt ze in wettige en onwettige.

Veel ware nog toe te voegen aan deze lijst van tegen-

stellingen of verschillen tusschen natuurwetten en menschelijke wetten. Het voorafgaande is voldoende om het besluit te trekken dat de gelijkenis waarmee men de geesten trachtte te verwarren, volkomen onjuist is, en de gevolgtrekkingen daaruit onder alle opzichten onaannemelijk zijn.

Uit dit oogpunt is de veronderstelling van een god als opperste wetgever niet noodzakelijk.

„Maar hoe dan het heelal te verklaren?" — vragen de geloovigen. — „Zeg ons eerst wie de stof heeft geschapen en dan van waar de krachten komen die haar bewegen, en de lichamen in evenwicht houden in tijd en ruimte."

WIE HEEFT DE STOF GESCHAPEN?

Denkt u een eindelooze lijn door de ruimte. Beproeft de lengte ervan te meten. Put daartoe de taal der wiskunde uit. Voegt honderdtallen milliarden bij milliarden van milliarden. Vermenigvuldigt dat geduchte totaal met een duizendmaal fabelachtiger som. Zeg mij of het u gelukt de uitgebreidheid vast te stellen van deze denkbeeldige lijn door de ruimte? Kunt ge zeggen: „Hier is punt A waar ze aanvangt, hier is punt B waar ze eindigt?" Neen, dat kunt ge niet. De ruimte is onbegrensd, en in alle deelen dezer onmeetbare ruimte vindt men stof in den gasvormigen, vloeibaren of vasten toestand.

De stof is dus o v e r a l.

Dit „onbegrensde" der ruimte brengt een onbegrensdheid van tijd mee. Denkt u een lijn door de reeks der eeuwen. Verlengt haar in de tijden die de toekomst vormen. Voegt ook daar de meest fantastische cijfers bijeen. Kunt ge den stroom der tijden opvaren om het punt van uitgang, den oorsprong, te vinden? Kunt gij voor u zien tot het punt van voltooiïng? Neen.

De stof is dus niet slechts overal, maar ook altijd.

Deze oneindigheid en eindeloosheid vindt men bij alle andere eigenschappen der stof, b.v. de hoeveelheid.

Veronderstellen we een reusachtige massa stof. Kunt

ge beweren dat die zoo blijven moet en er niets kan worden bijgevoegd? Doet nu het tegenovergestelde: verdeelt een stukje in 100, 1000 of een millioen deeltjes. Zijt ge dan aan de uiterste grens dezer deelbaarheid? Kunt ge niet meer deelen?

Dus evenmin een grens in de verdeelbaarheid der stof.

De vraag: „wie heeft de stof geschapen?" zou alleen dan reden van bestaan hebben, wanneer het mogelijk ware een oorsprong, een begin, een grens voor deze stof aan te wijzen. Dat aan te wijzen is, zooals we zien, onmogelijk. We behoeven dus niet onze toevlucht te nemen tot een veronderstelling, welke een geheel overbodige rol vervult.

De hypothese „god" is uit dit oogpunt niet noodzakelijk.

DE VERONDERSTELLING „GOD" IS NUTTELOOS.

De voorafgaande erkenningen verwierven zulk een kracht en werden zoo algemeen, dat de geloovigen er niet meer openlijk tegen durven opkomen. Maar men zou een bewijs geven hen niet te kennen wanneer men zich verbeeldt dat ze daarom ontwapend zijn.

„Welnu, het zij zoo", zeggen zij.

„Tijd en ruimte zijn onbegrensd.

„We geven u ook toe dat de beweging overal is. Maar vanwaar komt die beweging zelf? Welke macht heeft haar in de stof gevestigd? Deze macht, die niet alleen de lichamen beweegt, maar bovendien deze bewegingen harmonisch maakt, noemen wij „God". De lichamen doen dat niet uit zichzelf. Zij moesten een schok ontvangen en kracht krijgen. Moet niet een of ander wezen dezen eersten schok hebben veroorzaakt, waardoor alle werelden haar loop aanvingen?"

VAN WAAR KOMT DE BEWEGING?

Daar de geloovigen aannemen dat de stof in zichzelf werkeloos is, houden zij de beweging, die men waarneemt, voor een kracht buiten de stof ontsproten, die

er in doordrong, zich er in vestigde en de stof met kracht bezielde die haar zelf ontbrak.

Ontmoet men in de natuur echter één verschijnsel, dat eenige waarde aan deze meening verbindt?

Geen enkel, en alle waarnemingen leiden tot bevestiging, dat beweging een der eigenschappen van de stof is. Men moge de ruimte onderzoeken, de diepten doorwoelen, niet slechts vindt men overal stof, maar steeds verkeert ze ook in beweging.

Dit karakter van algemeenheid der kracht in de ruimte ware voldoende om tot de voortduring dezer kracht in den tijd te besluiten.

Duizende feiten bewijzen deze voortduring. De theorie der onophoudelijke ontwikkeling, toont de voortdurende vormverandering der stof, zij berust op onafgebroken veranderingen die de wezens en de dingen ondergaan; zij dient om het onophoudelijk w o r d e n te verklaren. Is deze rustelooze wijziging, deze even langzame als zekere opeenvolging van toestanden, geen onweerlegbaar bewijs van de voortduring der beweging? Is het geen stellige verzekering, dat de beweging in de vroegste tijden aanwezig was, en evenzoo in de verste toekomst bestaan zal?

Wie kent het beginsel niet waaraan men in de werktuigkunde den naam gaf van „behoud van arbeidsvermogen"? Wien is het onbekend, dat kracht en beweging nooit verloren gaan of zelfs verminderen; dat er slechts verwisseling of verandering bestaat in den aard en de gevolgen der beweging, maar de geheele beweging voortbestaat, hier als licht, ginds als warmte, elders als elektriciteit, ondanks de verschillende gestalten waarin zij zich openbaart zonder de geringste vermindering te ondergaan?

Hier wordt op de beweging toegepast de waarheid, die in de scheikunde leert: „Er wordt niets geschapen en er gaat niets verloren."

Men kan bijgevolg zeggen, dat de beweging een eigenschap der stof is; dat men de één niet zich denken kan zonder de ander en wanneer het onmogelijk is een

begin der stof aan te wijzen, men evenmin een oorsprong der beweging noemen kan. Want evenmin kan men de stof waarnemen zonder beweging als de beweging zonder stof. Beschouwd als de oorzaak die door een eersten stoot de stof beweging schonk, heeft de veronderstelling „god" dus geen enkel nut.

DE ORDE IN HET HEELAL.

Betreffende hetgeen naar onze opvatting „orde en harmonie in het heelal" is, dienen we op te merken dat wij orde noemen wat overeenstemt met de waarnemingen die wij konden doen. De regelmatige opvolging van jaren, nachten, jaargetijden, de vooruitbepaalde herhaling derzelfde verschijnselen, de waarneming derzelfde gevolgen als uitwerking van dezelfde oorzaken, in één woord de steeds aan haarzelf gelijke waarneming van de vaste en stelselmatige aaneenschakeling derzelfde feiten: dat noemen we o r d e.

Iedere verandering, iedere inbreuk op deze soort uit de menigvuldigheid en standvastigheid onzer eigen ervaringen gesproten regels, is w a n o r d e.

Orde en wanorde zijn twee uitsluitend persoonlijke woorden; we noemen alles orde wat strookt met de denkbeelden die wij ons vormen of die men ons inprentte; al wat daarmee in strijd is noemen we wanorde.

De harmonie die wij in de wereld bespeuren komt dus uit onzen geest voort. En de bewonderenswaardige hoedanigheden van regelmaat, voor welke wij vol bewondering blijven stistaan, is ons eigen verstand dat aan de natuur die orde toekende.

Orde en wanorde zijn zaken die innerlijk niet bestaan.

Bij de wereldbollen, die de ruimten vullen, bestaat orde noch wanorde; daar zijn slechts eenvoudig lichamen, die naarmate van hun omvang, hun dichtheid en andere eigenschappen zich bewegen onder altijd gelijke voorwaarden, die wij konden waarnemen.

Er is dus in het groote Al geen andere orde dan die

ons verstand er in binnenvoerde. De maker van die orde, die harmonie, is dus niet een god, maar de mensch!

DE VERONDERSTELLING „GOD" ONGERIJMD.

Sterk doordat de wetenschap lang niet alles verklaarde, en in de verbeelding dat er buiten de gissing van een schepping geen kans bestaat om door te dringen tot de oorsprong der wereld, trachten de geloovigen die oorsprong te verklaren door een eeuwig wezen, wiens almacht alles schiep.

Eerst dient men zich te verstaan omtrent de waarde van de godsdienstige uitdrukking: „scheppen".

Scheppen is niet één of meer reeds bestaande grondstoffen nemen, en ze samenschikken; het is geen materialen verzamelen en ze op dezelfde wijze bijeenvoegen. Een horlogemaker schept b.v. geen uurwerk; een architect schept geen huis. Scheppen is het aanzijn geven aan wat niet bestaat, te voorschijn roepen uit het niet, iets maken van niets.

Welnu! de veronderstelling van een schepping is zuiver ongerijmd. Want het is niet aannemelijk dat men wat het ook zij uit niets kan maken. Het beroemde woord van Lucretius „uit niets komt niets" (Ex nihilo nihil) bleef een onwederlegbaar juiste uitdrukking.

Wanneer de stof dus niet aan het niet kon worden ontleend, moet ze altijd hebben bestaan, en dan vraagt men met het oog op de hypothese van een scheppend wezen, waar zich die stof bevond.

Dat kon slechts in of buiten hem zijn.

In het eerste geval houdt god op louter geest te zijn. Er zou stof in hem wezen, stof zou een deel van zijn persoonlijkheid uitmaken; evenals hij is zij eeuwig, oneindig, almachtig, want het absolute kan geen toeval of betrekkelijkheid gedoogen. De stof schept bij geval zichzelf en de hypothese van een onstoffelijkheid die de stoffelijke bestanddeelen aan zichzelf ontleende, wordt een dwaasheid.

In het tweede geval, wanneer de stof niet in god was, maar buiten hem, zou zij mede-bestaande zijn; dan heeft zij evenmin een oorsprong als hij, is eveneens eeuwig; dan zou zij niet geschapen zijn en wordt het vermoeden van een schepping ongerijmd.

In beide gevallen is het onzin!

Maar de ongerijmdheid der kristelijke schepping springt tastbaar op den voorgrond, waar zij een minder afgetrokken vorm aanneemt. Men noemt dat openbaring.

DE OPENBARING.

Het denkbeeld van een schepping roept de idée eener hoogste wetgeving te voorschijn, en deze laatste brengt weder een onvermijdelijke bekrachtiging voort.

Dat is zoo juist, dat alle godsdiensten voorschriften en geboden meebrengen, die men de wet van god noemt, en een stelsel van belooningen en straffen bestemd om voor deze wet eerbied in te boezemen.

Om zich als hoogste rechter op te werpen, moet de meester ons noodzakelijk zijn wet laten kennen, opdat we weten wat we moeten doen om belooning te verdienen, en wat we moeten laten om straf te ontvlieden.

De openbaring is de handeling waardoor de schepper, het beginsel van alle recht en alle waarheid, ons zijn wet zou hebben doen weten. Profeten en apostelen dienden als uitverkoren tusschenpersonen. Uit den mond van deze door god bezielde personen sprak het heilig woord, en in de zoogenaamd heilige geschriften was de openbaring neergelegd.

Wat leeren ons die geschriften over den oorsprong van de wereld in het algemeen en den mensch in het bijzonder? Zij leeren ons dingen die onze onwetende voorvaderen aannamen, maar die men thans niet meer gelooft, zoozeer zijn ze in strijd met de uitkomsten der tegenwoordige wetenschap.

Zij leeren ons dat de zoogenaamde god plotseling met een schok uit zijn eeuwige werkeloosheid trad en de gril bezat te doen worden wat er nu bestaat, en zoo de wereld schiep in zes dagen.

Wanneer verrichtte de eeuwige dien arbeid? Wanneer vernederde hij zich om zich te verwaardigen schepper te worden? Alle scheppingsverhalen zeggen: op een gegeven oogenblik van den tijd. Dus god heeft gedurende de geheele voorafgaande eeuwigheid de armen over de borst gekruist.

Maar wat is een in twee stukken gesneden eeuwigheid? Hoe ons den grooten rekenmeester voor te stellen, die een eerste eeuwigheid slaapt, en dan plotseling ontwaakt om het tot op dat oogenblik afwezig heelal uit het niet op te wekken, teneinde de onpeilbare leegte te vullen en te bevolken, het algemeene leven te geven aan dezen algemeenen dood?

De tegenspraak is treffend. Een noodzakelijk wezen kon geen oogenblik nutteloos blijven. Een werkzaam en eeuwig wezen kon niet nalaten eeuwig te handelen. Dus moest men aannemen dat de wereld eeuwig was gelijk de schepper. Maar wanneer men dat medebestaan aanneemt, erkent men dat het heelal niet is geschapen, dat de schepping onzinnig en onmogelijk is.

De helige schrift plaatst den zondvloed 700 jaren na de schepping en 3700 voor de geboorte van Jezus Kristus, waarvan 1900 jaren ons scheiden. Uit de optelling dezer drie getallen blijkt, dat de schepping 6300 jaren oud zou zijn. Dat geboortebewijs gaf de allerhoogste aan zijn werk en deelde hij door de openbaring mee.

Nauwkeurige berekeningen stelden vast, dat de beroeringen der aardschors, waardoor onze eigen planeet werd omgekeerd, duizende en honderdduizende eeuwen oud zijn. Daar onze hoogste boomstammen slechts een steenkoollaag van 15 m.M. vormen, waren er niet minder dan 9 millioen jaren noodig voor de wording van een steenkoolbekken zooals dat van Northumberland. En de steenkoolvorming is slechts één der 5 of 6 groote tijdvakken die voorafgingen aan de periode der geschiedenis, de verschijning van den mensch op aarde.

De bewijzen zijn in overvloed voorhanden dat dit laatste tijdvak duizende eeuwen opklimt. Op veel plaat-

sen vond men menschelijke beenderen op groote diepte, naast steenen wapenen en overblijfselen van reusachtige dieren. Reeds voor een paar honderd eeuwen moet de mensch geleefd hebben.

Moeten we het belachtelijke sprookje van Adam en Eva aanhalen, die in het aardsche paradijs de volmaakste gelukzaligheid smaakten, en plotseling in ongenade vielen omdat ze de verboden vruchten aten? Josua die de zon liet stilstaan? Jonas die drie dagen in den buik van een walvisch doorbracht, wiens keelgat gelijk men weet zeer klein is? Het droogvoets oversteken van de Roode Zee? En zooveel anders...

Neen, dat is belachelijk. De ongerijmdheid springt te zeer in 't oog. Welk een gestalte voor een god, voor de bron en het beginsel van alle waarheid en wijsheid — zulk een reeks domheden, zulk een ophooping van leugens of dwalingen!

DE VERONDERSTELLING „GOD" IS MISDADIG.

De beheersching van de wereld door god noemt men voorzienigheid. Zulk een regeering door een alwetend, almachtig wezen uitgeoefend, kan geen wanorde of ongehoorzaamheid dulden. Toch bestaat het kwaad, zedelijk en lichamelijk en dit is volkomen onvereenigbaar met het bestaan van een voorziengheid.

Wij ondergaan de guurheid van het weder, de uitbarstingen der vulkanen, de aardbevingen, de stormen, de rukwinden, de branden, de overstroomingen, de droogte, den hongersnood, de ziekten, de wonden, de smarten, den dood, enz. Dat is lichamelijk kwaad.

Wij zijn getuigen of slachtoffers van onrecht, geweld, tyrannie, roof, moord, oorlog. Overal zegeviert schurkerij over oprechtheid, dwaling over waarheid, hebzucht over belangeloosheid. Welk gebruik maken de regeeringen (de aardsche voorzienigheid) van wetenschap en kunst? Dienen die voor vrede, algemeen welzijn en geluk? De geschiedenis, vol afgrijselijke misdaden en vreeselijke rampen, is sechts de lijdenshistorie der menschheid. Dat is het zedelijk kwaad.

Van waar komt het kwaad?

Neemt men het bestaan van god aan, dan houdt dat in het geloof: al wat bestaat komt uit hem voort. God dus verwekte dwaling, en hij was een wezen van waarheid; god schiep onrecht en hij was het beginsel van recht; god gaf de misdaad, en hij was de bron van alle goedheid. En dien vuurhaard van smart en verkeerdheid moet ik eerbiedigen, dienen, aanbidden?

Niemand kan het bestaan van het kwaad ontkennen. Welnu! Een van beiden: god kan het kwaad wegnemen maar hij wil niet, en dan blijft zijn **almacht bestaan,** maar hij wordt wreed en misdadig; of hij wil het goede maar kan niet, en dan houdt hij op misdadig te zijn maar is onmachtig.

Deze redeneering is onbetwistbaar. Zegt ons billijkheidsgevoel niet, dat, wie onder zijn oogen iets slechts ziet gebeuren, en gemakkelijk verhinderen kan, maar dit nalaat, medeplichtig wordt?

En god, die door zijn almacht het kwaad met al zijn verschrikkingen voorkomen kon, doch niet tusschenbeiden komt, is grenzeloos wreed. Hij slechts is wreed, hij slechts is misdadig. Hij alleen is in staat te willen en te kunnen, en hij alleen is schuldig en draagt alle ververantwoordelijkheid.

Het kwaad is niet door god veroorzaakt — zeggen de priesters — maar door den mensch aan wien god in zijn groote goedheid vrijheid toestond, opdat hij onderscheid make tusschen goed en kwaad. De mensch was toerekenbaar voor zijn daden, want hij kende de belooning zoowel als de straf. Deze bewering is waardeloos.

Al bestaat god, en gaf hij ons vrijheid, dan kwam deze vrijheid van hem. Hoe kan nu van dit aan het oppermachtig vrije wezen ontrukte deeltje vrijheid, een slecht gebruik worden gemaakt, zonder dat de goddelijke vrijheid te voren dezen oogst bevatte van jammer en lijden?

Wanneer leugen, onwetendheid, ondeugd uit de vrijheid ontsproten die god ons schonk, is god leugenaar, onwetende, misdadiger.

Deze beide zaken verbinden: het bestaan van god en de menschelijke vrijheid, is onmogelijk. Als god bestaat is de mensch de speelbal zijner grillen. Hij wien niets ontgaat onzer bedoelingen, hij die eindelooze kwellingen voor den overtreder gereed houdt, hij die ons sneller dan de bliksem treffen kan, hij slechts is vrij, want hij alleen beschikt. Hij is meester en de mensch zijn slaaf.

Wat te zeggen van de wreedheid van den rechter, die al onze handelingen voorziet, en ons in het eeuwig oord der martelingen werpt, om een oogenblik van afdwaling te boeten?

Hij is de meest onverzoenlijke en onbillijkste van alle rechters!

Hoeveel kwaad hebben de godsdiensten voor de menschheid gebracht! Uit een wijsgeerig oogpunt is het denkbeeld „god" misdadig, maar zoo mogelijk meer nog in historisch opzicht.

Want god is de godsdienst. De godsdienst is een verzameling geloofsartikelen die het „schepsel" aan den schepper verbinden. De godsdienst is de geketende gedachte. De geloovige heeft oogen maar mag niet zien; heeft ooren doch mag niet hooren en mag niet redeneeren. Hij moet de openbaring ondervragen, zich voor teksten buigen, zijn gedachte met de geloofsartikelen in overeenstemming brengen. Wanneer feiten zich tegenover het geloof plaatsen behandelt hij ze met onbeschaamde lastering. Verdichtselen en leugen noemt hij waarheid, wanneer ze de belangen van zijn god dienen.

Tracht hem de dwaasheid van zijn geloof niet onder de oogen te brengen, want hij sluit u den mond als hij daartoe de macht bezit, of beleedigt u lafhartig als hij machteloos is.

De godsdienst neemt het nauwelijks ontwaakte kinderverstand, fatsoeneert het, maakt het gewoon aan de meest verkeerde opvattingen en ontwapent het tegenover de rede. De aanslagen die het dogma thans op het kind doet, volbrengt het sinds eeuwen op de kinderlijke menschheid. De godsdiensten gebruikten en misbruikten

bijgeloof, onwetendheid en vrees onzer vaderen, om de gedachten te verduisteren, de hersenen te ketenen.

De godsdienst is de vijandin van den vooruitgang.

Voor wie een eeuwig geluk of lijden verwacht is het leven niets. Het leven is kort tegenover de eeuwigheid. Welk gewicht heeft het voor wie onder het juk van den godsdienst zucht? Voor hem is het leven een voorspel der eeuwigheid. Waarom zal hij strijden, zoeken, begrijpen, weten? Waarom de omstandigheden eener zoo korte reis verbeteren? Waarom dit voorportaal, waar men slechts een oogenblik vertoeft, ruimer en lichter te maken? Een zaak gaat hem ter harte: het welzijn van zijn ziel, zijn onderwerping aan god.

De vooruitgang is het gevolg van een onverzettelijke inspanning, hij wordt verkregen door wie er behoefte aan gevoelen. En daar goed leven, voldoen aan zijn neigingen, verminderen zijner zorgen, vermeerderen van zijn welvaart, voor den geloovige waardelooze zaken zijn, bekommert hij zich niet om den vooruitgang. De geschiedenis stelt in een helder daglicht, hoe de godsdiensten de onderdrukking der gedachte tot gevolg hebben en den nederlaag van den vooruitgang. Kan men zich vreeselijker misdaden voorstellen?

En de bloedige oorlogen, die zooveel menschengeslachten, zooveel millioenen strijders wegrukten in naam van den godsdienst? Wie zal ze opsommen? Wie zal de moorden, offers en misdaden bijeentellen, waarmee de godsdienstige onverdraagzaamheid den bodem bezoedelde, waarover de menschheid zich voortsleept, verpletterd door en bloeddorstigen tyran, wiens vereering te prediken de heillooze zending der priesters is?

Welke kunstenaar zal in voldoenden kleurenrijkdom en juistheid van onderdeelen, de treurige ontknoopingen van 't drama schetsen, dat 6 eeuwen lang de beschaving schrik aanjoeg, onder den ijselijken naar „Inkwisitie"?

Godsdienst is haat gezaaid tusschen de menschen, laffe gelaten dienstbaarheid van millioenen onderdrukten, aanmatigende wreedheid van pausen en priesters.

Godsdienst is zegepraal der neerdrukkende moraal

die den mensch verminkt: moraal der kastijding van lichaam en geest, moraal van vernedering, verloochening, offers; moraal die onderdrukking der edelste opwelling tot plicht stelt, verstikking der neigingen voorschrijft; moraal die den geest van vooroordeel vervult, het geweten kwelt met wroeging en vrees; moraal die onderwerping voortbrengt, de macht der geestkracht breekt, de vrijmaking door opstand voorkomt en de overheersching door meesters bestendigt, evenals de uitbuiting door rijken en de duistere priestermacht.

Onwetendheid in de hersenen, haat in het hart, lafheid in den wil — dat zijn de misdaden van het denkbeeld „god" en den godsdienst.

De misdaden waarvan we in 't openbaar de bedriegers beschuldigen, die spreken en handelen in naam van een god die niet bestaat, noemen we „De misdaden van god", omdat ze in zijn naam werden en worden voortgebracht door het denkbeeld „god".

Het oogenblik is gewichtig. De zwarte bende is werkzaam. De kerk waagt een laatste poging, al haar soldaten, al haar hulpbronnen roept zij op. Plaatsen wij in slagorde ons tegen haar.

Geen toekomst eener partij, maar de toekomst der menschheid — onze eigen toekomst — staat op 't spel.

Op dit terrein moeten allen die naar vooruitgang streven, alle denkers samenwerken.

Ieder kan zonder iets te verloochenen van zijn persoonlijke overtuiging optrekken ten strijde tegen het dogma, het mysterie, het ongerijmde, den godsdienst!

Te lang leidde een god zonder wijsbegeerte de menschheid; het is tijd dat zij een wijsbegeerte zonder god als gids kiest.

Kameraden! Sluiten wij de gelederen. Laat ons strijden. Valstrikken en onverhoedsche zoowel als voorzienen aanvallen der vijanden ontmoeten we op onzen weg. Maar de grootheid en rechtvaardigheid van de idée die wij verdedigen zal onzen moed staande houden en ons de overwinning doen behalen.